

Пик Світлана Мирославівна

Вплив «особистісного чинника» на прийняття зовнішньополітичних рішень в адміністрації президента Б. Обама

УДК [327:328.132.7]:140.8(73)“2009/2017” Б.Обама
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-4.16>

Пик Світлана Мирославівна
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин і дипломатичної служби
Львівського національного університету імені І.Я. Франка
вул. Університетська, 1,
Львів, Україна

Стаття досліджує вплив «особистісного чинника» на прийняття зовнішньополітичних рішень в адміністрації президента Б. Обама, зокрема, йдеться про налаштованість президента вивести американські війська з Іраку і натомість залучити більше ресурсів до врегулювання ситуації в Афганістані. Рішучість Б. Обама чергувалася з поміркованістю, про що свідчила його вичікувальна позиція щодо загострення внутрішньополітичної ситуації в Лівії та Сирії. Поясненням цьому є не лише врахування специфіки тогочасних міжнародних відносин і конфігурації інтересів залучених сторін, а й «особистісний чинник».

Дослідження «особистісного чинника» у зовнішній політиці здійснюється на основі п'ятифакторної моделі особистості, розробленої американськими психологами Р. МакКреєм та П. Костою-молодшим, у поєднанні з міждисциплінарними дослідженнями, присвяченими політичній особистості Б. Обама, виконаними такими психологами і політологами, як О. Имелман, А. Обріч, С. Мур, С. Реншон, Дж. Гартнер. Психобіографічний портрет Б. Обама допомагає скласти широка мемуарна та біографічна література (мемуари самого президента, спогади людей з його найближчого оточення, дослідження А. Фолка, С. Абрамського, Дж. Хайлемана, М. Халперіна та інших).

Особистісний профіль Б. Обама не виявляє провідного виміру особистості, як це було в його попередників на посаді. Особистісні риси Б. Обама у сукупності свідчать про помірно високий рівень «поступливості» (agreeableness), «сумлінності» (conscientiousness), а також «екстраверсії» (extraversion). У контексті ухвалення зовнішньополітичних рішень це означає емпатію і прагнення до співпраці, розсудливість і працездатність, амбітність і намагання досягти результату. Рішучість, яку породжує «екстраверсія», збалансовується «поступливістю», що разом із виваженістю і почуттям обов'язку («сумлінність») залишає враження про надто раціональну, але бездіяльну особистість. Звідси й неоднозначне ставлення до Б. Обама як до президента – від жорсткої критики за те, що його гучні заяви на міжнародній арені розходилися з діями адміністрації (наприклад, окреслення «червоних ліній» для режиму Б. Асада у Сирії і продовження вичікувальної політики), до його звеличення як носія надії і змін (на контрасті з політикою Дж. У. Буша), чия розважливість і моральна візія надихають американський народ до єднання.

Ключові слова: «особистісний чинник», п'ятифакторна модель особистості, «поступливість», «сумлінність», «екстраверсія», адміністрація президента Б. Обама, зовнішньополітичне рішення.

Вступ. Барак Хусейн Обама – перший в історії США темношкірий президент, обраний на посаду у 2008 р. на великій хвилі популярності з оптимістичним гаслом «Так, ми можемо!» (англ. «Yes, We Can!»). Він переміг опонента від Республіканської партії сенатора Дж. Маккейна, який у своїх спогадах дуже прихильно відзивався про нього. «Барак уособлював усе нове, він увійшов у резонанс з країною та часом», – писав Маккейн, переконаний, що Обама сам став найбільшою політичною подією не лише для США, а й для всього світу [7, с. 221]. Компліменти на адресу новообраного президента лунали звідусіль, однак його зовнішньополітичні рішення почали викликати неоднозначну реакцію. Наприклад, дотримання передвиборчої обіцянки про виведення американських військ з Іраку і водночас рішення про збільшення військового контингенту США в Афганістані. Згодом це посприяло виникненню терористичної Ісламської держави на території Іраку та Сирії, що створила не лише серйозну загрозу в межах регіону, а й поставила

під сумнів досягнення попередніх військових кампаній США. До проблем американців в Афганістані та Іраку додалася дестабілізація Близького Сходу загалом, спричинена так званою «арабською весною», на наслідки якої адміністрації президента Б. Обама так чи інакше довелося реагувати. Позиція президента щодо внутрішньополітичної ситуації в Єгипті, Лівії, Сирії викликає зацікавленість у контексті не лише багаторівневих інтересів США у регіоні, а й з точки зору співвідношення глобальної політики і тієї «спадщини», що дісталася Б. Обамі від попередньої адміністрації Дж.У. Буша. Специфіка зовнішньополітичного фокуса Б. Обама залежала від особливостей його політичної особистості.

Мета дослідження – виявити вплив особистості президента Б. Обама на процес прийняття зовнішньополітичних рішень та їхню результативність. Ключове завдання – з'ясувати на основі п'ятифакторної моделі особистості (англ. Five Factors Model) переважаючий вимір особистості

Б. Обама і як він позначився на зовнішньополітичних рішеннях президента.

Методи дослідження. Визначення профілю політичної особистості і діагностика політичної особистості у зовнішній політиці здійснюються за різними моделями, що безпосередньо співвідносяться з п'ятифакторною моделлю Р. МакКрея і П. Кости, яка вважається теоретично універсальною для таких досліджень. За п'ятифакторною моделлю основними вимірами особистості є «екстраверсія» (extraversion), «сумлінність» (conscientiousness), «поступливість» (agreeableness), «відкритість новому досвіду» (openness to experience), «нейротизм» (neuroticism). Також варті уваги дослідження політичних типів особистості О. Имелмана (на основі моделі особистості, розробленої Т. Міллоном), президентських стилів управління Д. Сімонта, профілю політичної особистості Дж. Поста, профілю лідерського стилю М. Херманн, дослідження зовнішньополітичних позицій держав у зв'язку з особистісними характеристиками їхніх лідерів і переважаючими настроями суспільств, виконані Т. Гравеллом, Дж. Райфлером і Т. Скотто.

Що стосується особистісних характеристик Б. Обама, то дослідження О. Имелмана, А. Обріча, С. Мур, С. Ренсона, Дж. Гартнера резонують з біографічною літературою та численними матеріалами періодичних видань, присвяченими особистості президента. О. Имелман ідентифікує Б. Обаму як особистість амбітно-впевнену зі значним впливом сумлінності/ввічливості, а також домінування/настирливості (що компенсується завдяки схильності до поступливості/співпраці). Комбінація амбітності та поступливості у профілі Б. Обама дає змогу характеризувати його як «самовпевненого посередника» (і не лише у зовнішній політиці). Детально аналізуючи взаємодії особистісних рис Б. Обама, О. Имелман доходить висновку про порівняно рівний, «горизонтальний», профіль, без яскраво виражених позитивних чи негативних рис, що рідко трапляється на таких високих державних посадах [5]. «Самовпевнений посередник», на думку О. Имелмана, це лідер зі здоровою часткою нарцисизму, значно поступливіший за більшість президентів. Для Б. Обама надзвичайна впевненість у правильності власних ідей стала мотивом до лідерства з метою трансформувати американське суспільство, а сфокусованість на цій меті, амбітність та енергія, здатність переконувати інших допомогли прийти до влади. Водночас гнучкість, прагнення до консенсусу й неконфліктність – риси, що додавали Б. Обамі прихильників на початку каденції, згодом обернулися на еквівалент слабкості і нерішучості президента [4]. У спільному дослідженні з С. Мур О. Имелман пояснює особливість харизматичності Б. Обама саме завдяки «поступливості» і «сум-

лінності»: перший вимір збалансовує «екстраверсію», а другий забезпечує розсудливість, здоровий глузд, відповідальне ставлення до обов'язків. Тому на фоні президента Дж. У. Буша, а також під час президентських перегонів з Дж. Маккейном (обидва – особистості з низьким рівнем «сумлінності») Б. Обама вигідно відрізнявся [8]. У дослідженні О. Имелмана та А. Обріча основними характеристиками особистості Б. Обама визначено амбітність/егоїстичність, сумлінність/ввічливість та скромність/дискретність. Якщо врахувати, що остання дещо вгамовує амбітність (інтроверсія – екстраверсія), то профіль «вирівнюється» і в ньому набувають впливу наступні за значенням характеристики, такі як безстрашність/заповзятливість (працює на екстраверсію та сумлінність) і поступливість/зговірливість [10]. Саме амбітність, на думку С. Ренсона, привела Б. Обаму до влади. Він був настільки переконаний у правильності своїх суджень, що це навіть підривало його помірковану прагматичність. Вислови на кшталт «Зрозумійте насамперед, звідки походить бачення змін. Це йде від мене» або «Я кращий за будь-якого кандидата у перегонах від обох партій» свідчили про надмірну самовпевненість і зухвалість, однак насправді Б. Обама виявився досить обережним і нерішучим президентом, на відміну від своєї риторики [11, с. 204, 213–214]. На приховану інтровертність Б. Обама вказує Дж. Гартнер як на рису, що не помітна на фоні амбітності, товаришкості, люб'язності. Зумівши надихнути виборців проголосувати за нього, Б. Обама занурився у президентські обов'язки, вважаючи, що якісна робота говорить сама за себе, внаслідок чого втратив безпосередній контакт з американським суспільством. У нього була візія, але він не доносив її до людей, які не розуміли його виваженого, вдумливого, академічного підходу до ведення справ [1]. Тобто «екстраверсія» і «поступливість», що переважали в особистості Б. Обама у публічній площині, поступалися місцем «сумлінності» (раціональності), коли йшлося про справи держави.

Результати. Згідно з п'ятифакторною моделлю особистості помірно високий рівень «екстраверсії» і «поступливості» у поєднанні означають ентузіазм, грайливість, жвавість, безтурботність, натхненність, товаришкість, енергійність. Підвищення показників «екстраверсії» робить людину нестриманою, невгамовною і балакучою (що не характерно для Б. Обама, хоча він був багатослівним), а збільшення рівня «поступливості» додає відчуття життєрадісності, щастя, веселості, безжурності (що також не притаманно Б. Обамі, за посмішкою якого завжди проглядалася серйозність). Поєднання «екстраверсії» і «сумлінності» на помірно високому рівні означає завзятість, наполегливість, активність і змагальність, що з підвищенням показника «екстраверсії» переходить

у настирливість, а зі зростанням рівня «сумлінності» – в амбітність [3, с. 177–178]. Оскільки у профілі Б. Обама «екстраверсію» децю збалансовує схильність до інтроверсії, а також урівноважують «поступливість» і «сумлінність», у різних ситуаціях проявляється один із трьох основних вимірів його особистості. Це можна простежити на процесі ухвалення зовнішньополітичних рішень.

Лідер-екстраверт у зовнішній політиці демонструє імпульсивність, оптимізм, наполегливість, рішучість, прагнення винагородити за свої дії і бажання уваги з боку суспільства (як це було за президентства Дж. У. Буша). Сумлінний лідер орієнтований на досягнення мети, він намагається бути продуктивним у своїх починаннях, працьовитий, відповідальний, з високим самоконтролем і почуттям обов'язку (яскравий приклад – президент Дж. Буш). А от поступливий лідер схильний до альтруїзму, піддатливості, толерантності, він уважний і тактовний, чесний, співчутливий, демонструє просоціальну поведінку і викликає довіру (часто займаючи гнучку позицію, президент Б. Обама ніби боявся брати на себе відповідальність, що диктувала йому «сумлінність») [15, с. 57–73, 105–127, 133–143].

Специфіка особистості Б. Обама багато в чому пояснює характер зовнішньополітичних рішень його адміністрації. Наприклад, у 2008 р. він обіцяв вивести американські збройні сили з Іраку, вказуючи на те, що одразу зрозумів безперспективність та авантюристичність рішення Дж. У. Буша про військове втручання в країну в 2003 р. і про збільшення там американського військового контингенту в 2007 р. [11, с. 214–216]. Однак слід зазначити, що війна в Іраку була майже виграна саме завдяки зусиллям адміністрації Дж. У. Буша, які критикував Б. Обама. Йому залишалося тільки продовжувати виконання угоди про статус американських військ в Іраку 2008 р., яка передбачала їхнє поступове виведення до 2011 р. А після виведення військ адміністрація Б. Обама завчасно оголосила про ефективне завершення «війни проти тероризму», оскільки у 2014 р. довелося знову повертатися до Іраку [13, с. 13]. Тобто президент Б. Обама, зв'язаний передвиборчими обіцянками, намагався бути послідовним і виконав їх, однак виявився недалекоглядним, завівши адміністрацію у «глухий кут» своїми рішеннями щодо Афганістану.

Вважаючи військоvu кампанію в Афганістані «правильною», на відміну від втручання в Ірак, Б. Обама хотів переможно її завершити. Упродовж 2009 р. його адміністрація вивчала ситуацію в країні, визначаючи обсяги допомоги уряду Х. Карзая, необхідної для відбудови та протистояння повстанським угрупованням, спонсорованим «Аль-Каїдою» і Талібаном. Голова Пентагону Р. Гейтс і начальник Центрального командування Д. Петреус виступали за збільшення американ-

ського військового контингенту для досягнення рішучої перемоги в Афганістані. Голова Об'єднаного комітету начальників штабів адмірал М. Муллен вважав, що потрібна оновлена стратегія дій і додатково 30-тисячний контингент, який мала відправити до Афганістану ще попередня адміністрація. Американський командувач в Афганістані генерал С. МакКристал для успішного проведення протиповстанської кампанії зробив запит на 85 тис. військ, а директор ЦРУ Л. Панетта безапеляційно радив президенту слухати військових. На їхньому боці була і держсекретар Х. Клінтон, переконана, що, докладаючи напівзусиль, США нічого не здобудуть. Радник з питань національної безпеки Дж. Джоунс пропонував провести консультації з європейськими союзниками, але й сам визнавав, що основну роботу доведеться виконувати США. Лише віце-президент Дж. Байден був проти планів масштабного втручання в Афганістан і вважав за правильне дотримуватися попередньої антитерористичної стратегії з викорінення «Аль-Каїди» з країни [12, с. 306]. Після тривалих консультацій і нарад з військовими та радниками у межах РНБ, а також роздумів і внутрішньої моральної боротьби (Б. Обамі було присуджено Нобелівську премію миру і замість просувати нову еру миру, як він писав у своїх мемуарах, йому доводилося санкціонувати застосування військ) президент прийняв зважене рішення: скерувати до Афганістану 33 тис. військових, спонукати союзників по НАТО надати ще 7 тис. військ додатково, розгорнути їх у країні впродовж шести місяців і через рік завершити місію. Окремо наголошувалося на чіткому дотриманні асигнованого бюджету, без можливості його збільшити у подальшому (як і вести мову про розширення масштабів і продовження місії) [9, с. 442–444; 12, с. 307–308]. Такі застереження не сприяли успішній реалізації місії і, більше того, ставили під сумнів статус глобальної потуги США. Адміністрація Б. Обама не могла розраховувати на бажаний результат, мінімізуючи зусилля для його досягнення. Ситуація в Афганістані продовжувала залишатися нестабільною, що змусило адміністрацію Д. Трампа піти на переговори з представниками Талібану. Інакше кажучи, намагаючись завершити війни, отримані у спадок від адміністрації Дж. У. Буша, Б. Обама передав їх своєму наступнику.

Виведення американських військ з Іраку і посилення контингенту в Афганістані спонукало керівництво «Аль-Каїди» передислокувати діяльність на територію Іраку, де було створено терористичний осередок, згодом відомий як самопроголошена Ісламська держава. Розширюючи свої підконтрольні території, її бойовики у 2013 р. проникли до Сирії, де набирала обертів громадянська війна. На той час Б. Обама докладав зусиль для уникнення залучення США у внутрішні справи Сирії, як він це

робив від початку «арабської весни». Що цікаво, висловлюючись про важливість бути «на правильному боці історії», він не лише недооцінив Ісламську державу, вважаючи її звичайною терористичною організацією, а й порушив тривалі зв'язки американської адміністрації з режимами таких країн, як Єгипет і Лівія. І якщо президент Х. Мубарак саме внаслідок беззастережної вказівки Б. Обама пішов з посади, то повалення диктатора М. Каддафі відбулося після міжнародної військової операції на чолі з США [14, с. 68; 6, с. 22–23]. Тобто стратегія «керувати здалеку» (англ. «leading from behind») виявилася неефективною, хоча, як зазначала Х. Клінтон, Б. Обама не те, що здалеку, а взагалі не хотів направляти перебіг подій [12, с. 317].

Перекоаний, що Близький Схід виснажує ресурси США, Б. Обама не сприймав Сирію як проблему, котру зобов'язаний вирішувати. Його заяви про те, що президент Б. Асад повинен відмовитися від влади, а також застереження у 2012 р. про невідворотну жорстку реакцію США в разі застосування хімічної зброї проти сирійських повстанців, відоме як «червона лінія», залишилися суто риторикою. Б. Обама відступив від своїх слів, коли у серпні 2013 р. в околиці Дамаска збройні сили Б. Асада застосували нервово-паралітичний газ і знищили понад 1400 цивільних, і навіть після того, як держсекретар США Дж. Керрі оголосив про неминучий удар у відповідь. Не бажаючи втягнення у ще одну війну, Б. Обама шукав раціональне пояснення своїй нерішучості: по-перше, у Сирії працювали інспектори ООН і він не міг піддавати ризику їхні життя; по-друге, за допомогою ракетного удару неможливо було знищити запаси хімічної зброї у Сирії, а за завдану країні шкоду Б. Асад міг висловити протест в ООН; по-третє, британський парламент не підтримав уряд Д. Кемерона щодо військового удару по Сирії, і це спонукало Б. Обаму передати питання на розгляд Конгресу. Розуміючи межі своїх повноважень і знаючи, що Конгрес не підтримає військовий удар по Сирії, президент поставив у дивне становище свою адміністрацію. «Якщо головнокомандувач визначає «червону лінію», а потім нехтує нею, це підриває довіру до такого головнокомандувача», – зазначав Л. Панетта. Простіше висловилося Х. Клінтон: «Якщо ти кажеш, що вдариш, то мусиш бити. Іншого вибору немає» [2]. Натомість Б. Обама вважав, що своєю гнучкістю змінював парадигму зовнішньої політики адміністрації, хоча це складно було зрозуміти. Тут якраз чітко простежуються його особистісні характеристики: емоційні заяви («екстраверсія»), а потім раціональні і виважені судження («сумлінність», «поступливість»). Згодом Б. Обама визнав, що якби не Ірак, Афганістан і Лівія, він міг би ризикнути щодо Сирії. Так само, як йому довелося змінити свою думку щодо серйозності загрози з боку Ісламської держави.

Висновки. Дослідження «особистісного чинника» дає змогу розшифрувати рішення людей, які їх приймають. Складний профіль Б. Обама, що не має провідного виміру, а поєднує «екстраверсію», «поступливість» і «сумлінність», по-різному проявляв себе у різних зовнішньополітичних ситуаціях. І скільки б не говорив Б. Обама про заплутану логіку американської зовнішньої політики, дослівно – *pretzel-like logic*, саме особистісні риси підштовхували його до прийняття тих чи інших рішень. Розуміючи специфіку особистості президента, можна коригувати ставлення до його діяльності на посаді, уникаючи крайнощів, як-то абсолютне захоплення чи критика.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Gartner J.D. How to Pick a President. What we want in a leader and what we need in a leader may be two different things. *Psychology Today*. 2016. January 5. Retrieved from: <http://www.psychologytoday.com/us/articles/201601/how-pick-president>.
2. Goldberg J. The Obama Doctrine. The U.S. president talks through his hardest decisions about America's role in the world. *The Atlantic*. 2016. April. Retrieved from: <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/ther-obama-doctrine/471525/>.
3. Goldberg L.R. The Structure of Personality Traits: Vertical and Horizontal Aspects. In *Studying Lives through Time: Personality and Development I* Ed. by D.C. Funder, R.D. Parke, C. Tomlinson-Keasey, K. Widaman. Washington, D. C. : American Psychological Association, 1993. P. 169–188.
4. Immelman A. Obama is a “Confident Conciliator”. *St. Cloud Times*. 2012. September, 8. Retrieved from: <http://personality-politics.org/obama-is-a-confident-conciliator>.
5. Immelman A. The Political Personality of U. S. President Barack Obama / *33rd Annual Scientific Meeting of the International Society of Political Psychology*. San Francisco, 2010. July 7–10. Retrieved from: http://digitalcommons.csbsju.edu/psychology_pubs/25/.
6. Lynch M. Obama and the Middle East. Right-sizing the U.S. Role. *Foreign Affairs*. 2015. Vol. 94. N 5. P. 18–27.
7. McCain J., Salter M. *The Restless Wave: Good Times, Just Causes, Great Fights, and Other Appreciations*. N. Y. : Simon and Schuster, 2018. 416 p.
8. Moore S., Immelman A. Obama's Conciliatory Tendency Could Be Cause for Concern. 2008. October, 14. Retrieved from: <http://personality-politics.org/obamas-conciliatory-tewnfendency-could-be-cause-for-concern>.
9. Obama B. *A Promised Land*. N. Y. : Crown, 2020. 751 p.
10. Obritsch A., Immelman A. Presidential Decision Making: Comparing the Personality Profiles of Barack Obama and Franklin D. Roosevelt / *35th Annual Scientific Meeting of the International Society of Political Psychology*. Chicago, 2012. July 6–9. Retrieved from: http://digitalcommons.csbsju.edu/psychology_pubs/128/.
11. Renshon S.A. *Barack Obama and the Politics of Redemption*. N. Y. : Routledge, 2012. 386 p.

12. Sestanovich S. *Maximalist. America in the World from Truman to Obama*. N. Y. : Vintage Books, 2014. 402 p.

13. Stephens B. What Obama Gets Wrong. No Retreat, No Surrender. *Foreign Affairs*. 2015. Vol. 94. N 5. P. 13–16.

14. Stern J. Obama and Terrorism. Like It or Not, the War Goes On. *Foreign Affairs*. 2015. Vol. 94. N 5. P. 62–70.

15. The Oxford Handbook of the Five Factors Model / Ed. by Th.A. Widiger. Oxford : Oxford University Press, 2017. 589 p.

“Personal Factor” influence on the foreign policy decision-making in the President Barack Obama administrations

Pyk Svitlana Myroslavivna

PhD (Political Science), Associate Professor,
Associate Professor at the Department of International Relations and Diplomacy
Ivan Franko National University of Lviv
Universytetska str., 1, Lviv, Ukraine

The article studies “personal factor” influence in the process of foreign policy decision-making in the President B. Obama two administrations, considering first and foremost President’s determination to withdraw American troops from Iraq and to redirect resources to make counterinsurgency in Afghanistan successful. Meanwhile President Obama’s moderate respond to deteriorating situation in Libya and Syria witnessed his thorough calculation of international relations and national interests at the time as well as “personal factor” influence.

The “personal factor” in foreign policy research is based on the Five Factor Model of personality designed by American psychologists R. McCrae and P. Costa-jr. in addition with interdisciplinary studies dedicated to the political personality of B. Obama, conducted by such psychologists and politologists, as A. Immelman, A. Obritsch, S. Moore, S. Renshon, J. Gartner. The psychobiographical portrait of B. Obama is available to compose through wide length of memoir and biographical literature (the memoirs of the President Obama himself and people from his inner circle, studies by A. Falk, S. Abramsky, J. Heilemann, M. Halperin and others).

B. Obama’s personal profile does not provide any major dimension of his personality, as it was evident with his predecessors in the White House. B. Obama’s personality traits in their complexity claim moderate level of “agreeableness”, “conscientiousness” and “extraversion”, which means a flat profile. In the foreign policy decision-making context it reveals empathy and cooperation, prudence and industriousness, ambitiousness and goal-pursuit. Determination bred by “extraversion” is balanced by “agreeableness” and together with thoroughness and dutifulness (“conscientiousness”) resembles very rational but mostly actionless personality. That was the reason of multiple attitudes towards B. Obama as president. He was criticized for strict rhetoric on international stage and not following it in practice (for instance, drawing red lines for President Assad in Syria and doing nothing to stop his aggressive policies). And as well, he was seen by many as hope and change for America (and contrast to his predecessor President Bush), someone staid, smart and spirit for national unity.

Key words: “personal factor”, Five Factor Model of personality, “agreeableness”, “conscientiousness”, “extraversion”, President B. Obama administration, foreign policy decision.